

222 289

DISSE^TAT^O PHIL^OSOPHICA.

THEOREMATA

Nonnulla ex amplissimo Philosophiæ agro
deprompta, complectens.

Quam

Deo opt. Max. benedicente, & amplissima Facultate Phi-
losophica in Universitate Regiâ quæ Aboë
est, adprobante,

SUB PRÆSIDIO

Reverendi & Clarissimi VIRI

DN. M. PETRI ANDREÆ BERGII
Ebrææ & Græcæ ling. professoris ordinarij,
Præceptoris & fautoris sui jugiter
honorandi;

Pro Magisterij philosophici honoribus obtinendis placida
philosophantium censura modestè submitit,

JONAS L. TORST NERICIENSIS, Alu. Reg.

Anni fluentis M DC LX VI. Die 13. Octob. loco horijz
consuetis.

A B O Æ,

Excusa à PETRO HANSONIO Acad Typ.

REVERENDISSIMO & AMPLISSIMO in CHRISTO
PATRI DOMINO

DN. ERICO EMPORAGRIO,

S.S. THEOL : & PHIL : DOCTORI EX-
CELLENTISSIMO inclytæ DIOCESEOS STRE-
GNENSIS EPISCOPO DIGNISSIMO , REGII GYMNASII
ibidem & CONSISTORII PRÆSIDI DEXTERIMO. MECOE-
NATI ac PROMOTORI SUO ÆTERNO ANIMI OBSEQUIO
REVERENTER COLENDO

nec non

Praclarissimis Reverendis atq; Doctissimis

VIRIS

DN. LECTORIBUS ejusdemq; CONSISTORII
ADSESSORIBUS.

*Per officiorē
Dedicat
&
Offere*

AUTHOR.

PROOEMIUM.

Nemoria m temporum pri-
scorum replicanti atq; quæ-
renti cur veteres ijs desti-
tuti adjumentis ad conse-
quendam eruditionem, quæ
hodie nobis copiose sup-
tunt, nihilominus multis parasangis nos eru-
ditione superaverint: respondeo Adamum
protoplasmam post lamentabilem jacturam
integritatis ac felicitatis suæ, quam innocen-
ti creator infuderat, nobiles, principia o-
mnium artium, reliquias, secum è paradiso
extulisse & vicinis intulisse terris, poste-
riq; communicasse. Unde non est nata
serius philosophia quam homo, idemq; na-
tal is fuit hujus qui hominis primi. Interna-
rata primùm & sincera erat in tenera illa ac
sancta ætate; divina humanaq; æterna & ca-
duca rectè complexa, quæ in posteritatem(ho-
mo si suâ non excidisset dignitate ac beat-
itudine) propagata fuisset, sapientemq; ge-
nerasset sapiens, & abiissent in natos cum
semine ac sanguine virtutes parentum;
ast nimis citò serenum hoc mutatum est in

turbidum. Laboriosa & prudens nascitur A-
ranea & texturam mortalium nulli imitabi-
lem facit. Certa è materia, certo in loco,
in certam figuram disponunt aviculæ nidum
suum. Hæ artes nascuntur non discuntur.
Homini non competit illa promptitudo nam
rudis oritur & rerum ignarus est suarum;
si autem quid est quod natura dat, non dilu-
eidum actutum latis est & expresum, quip-
pè vita nostra universa densa ruditatis cali-
gine obscurata est. In naturalibus miserè
caligamus, eheu in spiritualibus quasi mortui
cæcutimus; quod evidentè indicant clarissi-
morum vitorum lucubrationes & diversa eo-
rum dere eadem judicia confirmant, tot enim
ubiq; scissæ opiniones & sententiæ differentes
oculis obversantur nostris, ut dubitari non
immerito possit quis, vel quænam senten-
tia verum proximiūs accedat, cuiq; adhæ-
rendum tutius in philosophia. Illa quamvis
naturæ nostræ corruptio, quemvis assiduum
Musarum cultorem affligat, tamen inclitæ
facultatis philosophicæ justu & mandato illo ri-
goroso privato ac tripartito examine exacto,
ut solverem debitum, & quartum subirem ex-
amen ex philosophia proplemata quædam cùm
Generalia tūm specialia selegi, in quib; me
hac vice exercere decrevi.

Annue

Annuet tu studijs, Christe benigne meis.

SECTIO PRIOR CONTINET THEOREMATA GENERALIA:

1. *Philosophia est habitus animi (aggregatus) artibus notionalibus, scientijs & prudenter constans.*

διλατησις THEOREMATIS.

Confusio errorum mater est fæcundissima, ad quam statim in limine evitandam, secundum præcepta logicorum duo circa Theorema primum notanda. (1) ὀνοματολογία. (2) συγαγματολογία. ο. ὀνοματολογίαν absolvunt. (1) Etymologia. Vox philosophiæ composita est ex duabus vocibus φιλία, amor, & σοφία sapientia. Ut secundum derivationem vocis sit nihil aliud philosophia quam amor sapientiæ & philosophus sapientiæ studiosus. (2) Homonymia. Vox illa sumitur strictè quando in Theoreticam vel practicam distinguitur: latè vero cum ejus complexu artes instrumentales & disciplinæ reales continentur, ut hoc loco. β. πραγματολογία exhibet essentiam definiti habitualiter hic considerati. Hæc licet definitio non absolutè perfecta sit, quæ speciebus competit substantiæ, naturam essentiamq; perfectam & unicam habentibus, suo tamen modo perfecta est cum partibus constet legitimis. Eius genus δικαιον & proprium, habitus animi nuncupatur, cum inhæreat subjecto ut accidens, &

crebris mentis operationibus comparetur. Omnibus quamvis hominibus cognoscendi sit insitus à natura appetitus; actu tamen mortalium nullus nascitur philosophus; sed cognitio rerum non sine studio ac labore improbo acquiritur. Differentia ejus specifica ex objecto, & materia circa quam versatur philosophia desumta est. Ut enim omnis habitus per objectum suum proprium definitur potissimum, ita etiam philosophia cuius objectum est, vel *Intentionale*, circa quod occupantur omnes artes instrumentales, quæ reales propter disciplinas expetuntur, & intellectum humanum facilius ad acquirendam rerum cognitionem, dirigunt: vel *Reale* ubi duo sese offerunt, res scilicet necessariae & contingentes; Illæ non pendent à nostro arbitrio, & in illarum cognitione sistitur nostra cognitio; Hæ pro arbitratu nostro possunt esse & non esse, undè in praxi ac prudenti actione consistunt.

II. Prout philosophia definita est sic rectè dividitur in Notionalem & Realem.

THEOREMATIS.

Quamvis multi impugnent divisionem hanc, tandem cum viris doctissimis antiquis & recentioribus placet, nec incommodi quidquam habere videatur, eam retinere non dubitavi: Cuj Savanarola sententiæ adstipulatur I. i. de scientiarum divisionibus, ubi totam philosophiam dividit in realem & rationalem: per illam intelligit omnes

mnes reales disciplinas, quæ consistunt in rerum declaratione tam necessariarum quam contingentium; per hanc disciplinas instrumentales, quæ alias notionales dicuntur, propterea quod maxima ex parte circa secundas notiones versentur & non sui causa, sed propter reales disciplinas expectantur. Præterea ad confirmationem traditæ divisionis philosophiæ sic argumentor. Diversitas objecti parit diversitatem partium, atque duplex est objectum Intentionale & Reale Philosophiæ: Ergo duæ etiam sunt partes philosophiæ Intentionalis videlicet & Realis. Major manifesta est nam ut unum proprium subjectum dat unitatem disciplinæ, ita sequitur ex diversitate objecti diversitas disciplinarum. Minorem tanqnam veram omitto, ne actum agam, cum satis probata sit in superioribus. Deinde jure ire inficias neminem puto, qui sapientiæ est studiosus, artes notionales ad liberaliem cognitionem referendas esse, cum objiciantur intellectui liberalioris cognitionis gratiâ.

III. Realis philosophia est Theoretica vel Practice.

παράφεσις THEOREMATIS.

Organicis ex adverso statuebantur disciplinæ reales, quæ speculatione rerum cognoscendarum intellectum, & vita inculpata voluntatem, secundum naturalem aptitudinem perficiunt; & sic vel circa rerum cognitionem versantur & dicuntur theoreticæ, vel cognitionem ad operandum dirigunt & practi-

cæ nuncupantur. Undè inter se differunt. α . Subjecto. Illa facultatem animi intelligentem; Hæc potissimum appetentem perficit. β . Objecto. Illa verum considerat & circa necessarium ens occupatur; Hæc bonum spectat & circa contingens ens versatur. γ . Fine. Tām δ ; Illa ad cognitionem veri provehens, expellit inscitiam intellectus; Hæc actionem honesti inculcans, ejicit malitiam voluntatis; quam ϵ ; Illa res sibi subjectas circa quas versatur nos tantum *intelligere* docet; Hæc eas non duntaxat cognoscit, sed simul etiam ad ipsam nos *attitionem* dedit.

IV. Disciplinae Theoreticae numerantur quatuor, Metaphysica, Pneumatica, Physica, Matthesis.

ENDEISIS THEOREMATIS.

Metaphysica summum entis conceptum essentialiter & universaliter cum ejus attributis & species analogas substantiam scilicet & accidens considerat; ita ut subjectum ejus sit ens quatenus ens, quibus verbis uterq; conceptus tām materialis quām formalis exprimitur. *Pneumatica* spiritum, quatenus ejus cognitio lumine naturæ haberi potest, non duntaxat generaliter, quā ejus essentia in abstracto, citra finitatis & infinitatis mentionem, cognoscitur, ejusq; attributa spiritui infinito & finitis analogice communia, secundum generales conceptus expoununtur: sed etiam specialiter, ubi spiritus distinguitur in infinitum seu Deum & finitum sive completem

pletum ut est Angelus, sive incompletum ut est anima rationalis. *Physica* corpus naturale quatenus tale est considerat, ejusq; causas, affectiones & species persequitur. *Mathesis* versatur circa quantitatem discretam & continuam, abstractam à substantia: quæ et si in materia existit, tamen in apprehensione mentis, sejungitur quasi à materia. Ex prælibatis tale resultat argumentum. Ubi dantur subjecta diversa & modus considerandi diversus, ibi dantur quoq; diversæ scientiæ, atqui in philosophia Theoretica dantur quadruplicia subjecta, quæ per modum considerandi & abstractionem quadruplicem distingvuntur. Ergo dantur scientiæ quatuor distinctæ. Major clara: quia diversa objecta, diversa cum abstractione distinctas constituunt disciplinas. Minor constat ex præmissis.

*V. Philosophia practica complebitur Ethicam,
Politicam, aeconomicam.*

Θεωρητικοὶ θεώρησις THEOREMATIS.

Præctica philosophia sic dicitur ab objecto, quia circa rā σπουδὴ i. e. actiones liberas quas secundum honesti & decori normam informat, versatur: ut homo summum bonum civile adipiscatur & benè beateq; in societate humana vivat, atq; appetitum in moderandis affectibus providum præmunitumq; faciat, nè turpiter vicius vitio succumbat. Unde non tantum cognitionem, ut disciplinæ speculatiæ, sed quam maxime actionem tanquam finem ultimum respiciunt: nunquam enim justus

justus vocatur is, qui intelligit quod & quid sit iustitia, nisi ipse quoq; suas actiones ad res justè agendas prudenter dirigat. Dividitur hæc philosophiæ pars communiter in Ethicam, Politicam, & Economicam. illa liberas hominis actiones in genere dirigit ejusq; animum per virtutes ad summum bonum consequendum informat, est norma morum, virtutum magistra, dux vitæ, actionum regula. Ita ad Rempublicam rectè constitutuendam & sapienter administrandam nos informat; omnibusq; ac singulis hominibus perutilis est: etenim & Reges & principes & omnes in universum magistratus, simul ac omnium ordinum subditi, hic vident suum officium. Hæc quæ ad rectè constitutuendam administrandamq; domum nos informat, est pars practicæ philosophiæ cum in exercitio virtutum, patrisfamilias, dominæ, servi, ancillæ & Liberorum consistit, quod beatitudinem familiæ vocant.

SECTIO POSTERIOR CONTINET SPECIALIA THEOREMATA.

I. Pneumaticum.

Anima rationalis separata directè in pneumaticis consideratur.

THEOREMATICUS.

Animæ tractationem Scholastici ajunt referendam esse ad Physicam quod ea sit forma hominis, ut
Toletus

Toletus q. 2. procem. & Fr. Svarez Tom. I. Met. Disp. sect. 2. N. 12. seq. p. 12. Alij animadvertentes Aristotelem interdum in *Metaphysicis* de anima rationali aliquid tradere, persuaserunt statim sibi ejus abstractionem cum *Metaphysica abstractione coincidere*, & animæ rationalis considerationem quatenus separata est ad *Metaphysicam* propriè pertinere: in quâ præter B. Scheiblerum lib. 2. Met. cap. 5. pag. mihi 223. alij celeberrimi viri ac doctissimi ante & post illum fuerunt sententia. Etsi multi ajunt animæ rationalis tractationem ad varias referendam esse disciplinas, ego tamen illis adstipulor qui ad *Pneumaticam* eam spectare dicunt; Quia cadit sub *Pneumaticæ* objectum tum materiale tum formale: est enim spiritus, quia informat corpus & spirituales edit operationes, quas à corpore ut tali non posse fieri est meridiano sole clarissimus; & quidem incompletus, non quasi aliqua ej pars desit, sed ratione compositi, cuius est pars essentialis & ad cuius perfectionem naturaliter ordinatur: qui existere potest à corpore separatus. Nam etsi anima una cum corpore à parentibus propagatur, non tamen à materia vel ex materia fieri potest. Hinc concluditur animæ rationalis separatae tractationem in *Physicis* haud rite institui, nam ut silentio involvam, modus considerandi est aliis, qui restringit *Physicam* ut maneat in suis cancellulis. Nec bene suscipitur hæc doctrina in *Metaphysicis*: quia objecti *Metaphysici* generalitas nimis tum contrahitur. In *Theologia* agitur quidem de anima, sed sub alio formalis.

II. Physicum.

*Elementa sunt quatvor, Aër, Aqua, Terra,
Ignis.*

διαστροφής THEOREMATIS.

Quod concernit numerum Elementorum, variæ de eodem extant sententiæ Philosophorum, cum alij in excessu, in defectu alij peccent; Illi justo pluræ, Hi justo pauciora statuerunt Elementa, quorum sententiæ ab Aristotele, qui quaternarium eorum numerum probavit, nimirum Aërem, Aquam, Terram & Ignem, solidè sunt refutatae; Cujus sententiam communiter ab omnibus fermè Philosophis nunc receptam amplector. Constituuntur enim mixta ex quatvor istis Elementis & resolvuntur in eadem, confirmant qualitates eorum, nimirum caliditas, humiditas, frigiditas, siccitas, quæ mixtis insunt; frustra ergo negant quæ sensus monstrat, ratio confirmat; nam corpus aliquod putredini expositum non abit in nibilum, sed calor pinguiores & aëreas partes primum resolvit, deinde liquidiores & aquæ in vapores solvantur, quibus segregatis pars crassior terram refens remanet.

III. Ethicum.

Temperantia præcipue modum gustus & ta-
ctus observat.

Cum multi reperiuntur homines abjecti, helluones & comedones qui plus cibi & potus sumunt, quam naturæ satis est, corpusq; distendunt & vino corrumpunt, bestijs ipsis sunt deteriores, quarum multæ nulla vi cogi possunt ad sumendum cibum aut potum naturam obruentem: ideo nè quicquam appetamus libidinosè aut gulosè per venerem aut liguritionem quod rectæ rationi adversatur; sed ut omnia dicente Cicerone, severè, sobriè parcè & rationi congruenter agamus, Temperantiam amplectemur, quæ est quasi Cynosura inordinatorum appetituum & censoria affectuum, cum flammæ furentis appetitus superprimit, vitam castam & honestam reddit, & gustum tactumq; circa objecta moderatur sua. Gustum & tactum dico non quod alij sensus suis non delectentur objectis, sed quod per se in illis solum, in his per accidens versetur temperantia. Per se enim non versatur temperantia circa voluptates, quæ ex visu, auditu atq; odoratu percipiuntur: nisi consequenter aliquis in temperantiae leges, his quasi stimulis impingat. Præterea quamvis aliquis delectetur suavi odore rerum, interim tamen, uti canes non delectantur odoratu leporis propter odoratum, sed propter leporem, sic nos delectamur odore cibi & potus propter cibum & potum, ut Christ. Lieb. rectè differit.

IV. Grammaticum.

Puncta hebraeorum cum consonantibus coattanea sunt.

Traditio illa de additione punctorum à Rabbiniis vel humana est & ita dubia & fallibilis, & sic fidem divinam fundare nequit. Vel Divina & infallibilis, & tum sequitur partem alteram verbi divini scripto traditam & consignatam fuisse divinitus; alteram vero & principalem, divina inspiratione traditam, & traditionis beneficio conservatam; eas deniq; iunctas seculis dum posterioribus effecisse integrum Dei verbum; superioribus autem seculis Deum divinandum nobis tradidisse suam voluntatem, in verbis ambiguis latitatem, quod oppidò absurdum. Ex cel. Laurentius Fabricius in part. codicis Ebræi cap. 2. Eleganter & nervosè eandem sententiam multis & ponderosis oppugnat rationibus. Nulla inquit dico integra constitui potest absq; vocalibus; ideo vocales vocibus sunt essentiales. Item: Si vocales arbitratu hominum vocibus serius sunt additæ, per 4000. annorum spatium scripturæ essentia non fuit integra. Item: Si vocalium notatio non exstitit, vocum significata & sententiarum verus sensus fuerunt ignorata. Item: Si vocalium notæ nuper inventæ, aut cum naturali vocum sono ubiq; convenienti aut discrepant. Si convenienti vocales existiterunt; si dis-crepant nos illa punctuatione non tenemur. Hæc & multa alia in loco sitato habentur. Concludit igitur author his verbis suum discursum: Mendax igitur Jesuitarum enunciatum est, posse dictiones Ebræas alijs atq; alijs sonis vocalium affici stantibus ijsdem consonis & sensu manente: nam sæpe eadem quoad literas vox, alijs atq; alijs affecta punctis, diversissima induit si-

gnificata, & res maxime discrepantes notat. Dein, de negatis punctis difficilimè Scripturæ S. perspicuitas defendi potest, & summa ejus inducitur obscuritas adeò ut nec legi commode nec inteligi possit. Tollitur etiam Scripturæ S. perfectio, quæ talis credenda, ut scripturæ nec addi nec quicquam adimi debeat, at si puncta à Rabbinis, adjecta sunt necessum est sacræ S. aliquid accessisse, imò partem primariam: & prius sacram S. fuisse valde imperfectam. Atq; hæc sunt quæ ratione instituti dē *Philosophia* in genere & in specie excerpere hāc vice destinavi. Disputationem hāc devota δοξολογία concludo.

*Gloria sit Patri, sit nato Gloria Christo,
Spiritui sancto ε: Gloria sit Triadi.*

COROLLARIA

1. An Philosophia usum habeat aliquem in Theologia, eiusq; cognitio alijs inserviat facultatibus Jurisprudentiæ scilicet & Medicinæ? Aff: utrumq;
2. An Philosophiæ studiosus à sobria lectione librorum Gentilium sit prohibendus? Neg:
3. Utrum consensus parentum sit necessarius ad matrimonium liberorum? Aff:

4. An detur summum bonum & num in vir-
tuosa consistat actione? Aff: utrumq;
5. An Logica per artem rectè definiatur? Aff:
-

*Virtutum, & artium liberalium studijs politissi-
mum JUVENEM.*

DOMINA NOSTRA JONAM LAURENTII Forst/
Nericiensem Acad. nostræ Civem & Philo-
sophiæ Candidatum Doctissimum, pro sum-
mis Philosophici studij honoribus di-
sputantem.

*H*ostibus in sylvas latatur victor abactis
Atque litat patrio pinguia thura Deo.
*N*avita qui ventos & flumina transiit alta,
In portis viridi carmina lata canit.
*S*ic quoque qui mentis hostes prostravit acerbos,
Inscitiam & vitij coetera monstra mali;
*L*atus ovat. sophici sic tu doctissime JONA
In cursu studij victor ovare potes.
*E*rgo tibi laudis constabit adorea magna
Et viridi lauro cinget Apollo comas.

Hoc schedialmate honorare voluit.

MARTINUS MILTHOPÆUS
Eloq. Prof, & F. Ph. Dec.